

C. SUETONI TRANQUILLI
DE VITA CAESARUM

LIBER IV.

C. CALIGULA.

5 Germanicus, C. Caesaris pater, Drusi et minoris Antoniae filius, a Tiberio patruo adoptatus, quaesturam quinquennio ante quam per leges liceret et post Germanicus, father of Gaius eam consulatum statim gessit; missusque ad exercitum in Germaniam, excessu Augusti
10 nuntiato, legiones universas, imperatorem Tiberium pertinacissime recusantis et sibi summam rei publicae deferentis, incertum pietate an constantia maiore, compescuit, atque hoste mox devicto triumphavit. Consul deinde iterum creatus ac prius quam honorem iniret ad componendum Orientis statum expulsus, cum Armeniae regem devicisset, Cappadociam in provinciae formam rede-gisset, annum agens aetatis quartum et tricensimum diuturno morbo Antiochiae obiit, non sine veneni suspicione. Nam praeter livores, qui toto corpore erant, et spumas, quae
20 per os fluebant, cremati quoque cor inter ossa incorruptum repertum est: cuius ea natura existimatur, ut tantum veneno igne confici nequeat. Obiit
2 autem, ut opinio fuit, fraude Tiberi, ministerio et opera Cn. Pisonis, qui sub idem tempus Syriae praepositus, nec dissimulans offendendum sibi aut patrem

aut filium, quasi plane ita necesse esset, etiam aegrum Germanicum gravissimis verborum ac rerum acerbitatibus nullo adhibito modo adfecit; propter quae, ut Romam rediit, paene discerptus a populo, a senatu capitibus 3 damnatus est. Omnes Germanico corporis animique virtutes, et quantas nemini cuiquam, contigisse satis constat: formam et fortitudinem His noble qualities egregiam, ingenium in utroque eloquentiae doctrinaeque genere praecellens, benevolentiam singularem, conciliandaeque hominum gratiae ac promerendi 10 amoris mirum et efficax studium. Formae minus congruebat gracilitas crurum, sed ea quoque paulatim repleta assidua equi vectatione post cibum. Hostem comminus saepe percussit. Oravit causas etiam triumphalis; atque inter cetera studiorum monimenta reliquit et comoedias 15 Graecas. Domi forisque civilis, libera ac foederata oppida sine lictoribus adibat. Sicubi clarorum virorum sepulcra cognosceret, inferias Manibus dabat. Caesarum clade Variana veteres ac dispersas reliquias uno tumultu humaturus, colligere sua manu et comportare primus adgressus 20 est. Obrectatoribus etiam, qualescumque et quantumque de causa nactus esset, lenis adeo et innoxius, ut Pisoni decreta sua rescindentem, clientelas divexanti, non prius suscitare in animum induxerit, quam veneficiis quoque et devotionibus impugnari se comperisset; 25 ac ne tunc quidem ultra progressus, quam ut amicitiam ei more maiorum renuntiaret mandaretque domesticis ultionem, si quid sibi accideret. Quarum virtutum fructum uberrimum tulit, sic probatus et dilectus His popularity a suis, ut Augustus, (omitto enim necessitudines reliquias) diu cunctatus an sibi successorem destinaret, adoptandum Tiberio dedit; sic vulgo favorabilis, 30

ut plurimi tradant, quotiens aliquo adveniret vel sicunde discederet, prae turba occurrentium prosequentiumve nonnumquam eum discrimen vitae adisse, e Germania vero post compressam seditionem revertenti praetorianas 5 cohortes universas prodisse obviam, quamvis pronuntiatum esset ut duae tantum modo exirent, populi autem Romani sexum, aetatem, ordinem omnem usque ad vicesimum lapidem effudisse se. Tamen longe maiora et 5

Sorrow at firmiora de eo iudicia in morte ac post
10 news of his mortem exstiterunt. Quo defunctus est die,
death lapidata sunt templa, subversae deum arae, Lares a quibusdam familiares in publicum abiecti, partus coniugum expositi. Quin et barbaros ferunt, quibus 6

15 in domestico communique maerore, consensisse ad inducias; regulos quosdam barbam posuisse et uxorum capita rasisse ad indicium maximi luctus; regum etiam regem et exercitatione venandi et convictu megistanum abstinuisse, quod apud Parthos iustitii instar est. Romae 6

20 quidem, cum ad primam famam valetudinis attonita et maesta civitas sequentis nuntios opperiretur et repente iam vesperi incertis auctoribus convaluisse tandem percubisset, passim cum luminibus et victimis in Capitolium concursum est ac paene revolsae templi fores, ne 25

quid gestientis vota reddere moraretur; expergefactus e somno Tiberius gratulantium vocibus atque undique concinentium:

Salva Roma, salva patria, salvus est Germanicus.

Et ut demum fato functum palam factum est, non solaciis 30 ullis, non edictis inhiberi luctus publicus potuit, duravitque etiam per festos Decembris mensis dies. Auxit gloriam desideriumque defuncti et atrocitas insequentium

temporum, cunctis nec temere opinantibus reverentia eius ac metu repressam Tiberi saevitiam, quae mox eruperit.

7 Habuit in matrimonio Agrippinam, M. Agrippae et Iuliae filiam, et ex ea novem liberos tulit: quorum 5

duo infantes adhuc rapti, unus iam pueras- **His wife and children** 5
 cens insigni festivitate, cuius effigiem habitu Cupidinis in aede Capitolinae Veneris Livia dedicavit, Augustus in cubiculo suo positam, quotiensque introiret, exosculabatur; ceteri superstites patri fuerunt, tres sexus feminini, Agrippina, Drusilla, Livilla, continuo triennio 10 natae; totidem mares, Nero et Drusus et C. Caesar. Neronem et Drusum senatus Tiberio criminante hostes iudicavit.

8 C. Caesar natus est pridie Kal. Sept. patre suo et C. Fonteio Capitone coss. Ubi natus sit, incertum diversitas 15 tradentium facit. Cn. Lentulus Gaetulicus **Discussion as to birthplace of Gaius**
 Tiburi genitum scribit, Plinius Secundus in Treveris, vico Ambitarvio supra Confluentes; addit etiam pro argumento, aras ibi ostendi inscriptas: *ob Agrippinae puerperium.* Versiculi imperante mox 20 eo divulgati apud hibernas legiones procreatum indicant:

*In castris natus, patriis nutritus in armis,
 Iam designati principis omen erat.*

Ego in actis Anti editum invenio. Gaetulicum refellit 25 Plinius quasi mentitum per adulationem, ut ad laudes iuvenis gloriosique principis aliquid etiam ex urbe Herculi sacra sumeret, abusumque audentius mendacio, quod ante annum fere natus Germanico filius Tiburi fuerat, appellatus et ipse C. Caesar; de cuius amabili pueritia 30 immaturoque obitu supra diximus. Plinium arguit ratio

temporum. Nam qui res Augusti memoriae mandarunt, Germanicum exacto consulatu in Galliam missum consentiunt, iam nato Gaio. Nec Plini opinionem inscriptio arae quicquam adiuverit, cum Agrippina bis in ea regione
 5 filias enixa sit, et qualiscumque partus sine ullo sexus discrimine puerperium vocetur, quod antiqui etiam puellas pueros, sicut et pueros puellas dictarent. Exstat et Augusti epistula, ante paucos quam obiret menses ad Agrippinam neptem ita scripta de Gaio hoc (neque enim
 10 quisquam iam alius infans nomine pari tunc supererat :) *Puerum Gaium XV Kal. Iun. si dii volent ut ducerent Talarium et Asillium, heri cum iis constitui. Mitto praeterea cum eo ex servis meis medicum, quem scripsi Germanico si vellet ut retineret. Valebis, mea Agrippina, et dabis*
 15 *operam ut valens pervenias ad Germanicum tuum.* Abunde parere arbitror, non potuisse ibi nasci Gaium, quo prope bimulus demum perductus ab urbe sit. Versiculorum quoque fidem eadem haec elevat et eo facilius, quod ii sine auctore sunt. Sequenda est igitur, quae sola restat
 20 publici instrumenti auctoritas, praesertim cum Gaius Antium, omnibus semper locis atque secessibus praelatum, non aliter quam natale solum dilexerit tradaturque etiam sedem ac domicilium imperii taedio urbis transferre eodestinasse.

25 Caligulae cognomen castrensi ioco traxit, quia manipulario habitu inter milites educabatur. Apud quos quantum praeterea per hanc nutrimentorum
 Gaius the pet of the soldiers
 30 Augusti tumultuantis et in furorem usque praecipites solus haud dubie et conspectu suo flexit. Non enim prius destiterunt, quam ablegari eum ob seditionis peri-

culum et in proximam civitatem demandari animadvertissent; tunc demum ad paenitentiam versi reprobo ac retento vehiculo, invidiam quae sibi fieret deprecata sunt.

10 Comitatus est patrem et Syriae expeditione. Unde re- versus primum in matris, deinde ea relegata
 in Liviae Augustae proaviae suae contubernio mansit; quam defunctam praetextatus
 etiam tunc pro rostris laudavit. Transiitque ad Antoniam aviam et undevicensimo aetatis anno, accitus Capreas a Tiberio, uno atque eodem die togam sumpsit barbaramque
 15 posuit, sine ullo honore qualis contigerat tirocinio fratrum eius. Hic omnibus insidiis temptatus elicientium cogentiumque se ad querelas, nullam umquam occasionem dedit, perinde oblitterato suorum casu ac si nihil cuiquam accidisset; quae vero ipse pateretur, incredibili dissimulatione transmittens tantique in avum et qui iuxta erant
 20 obsequii, ut non immerito sit dictum, *nec servum meliorem ullum, nec deteriorem dominum fuisse.* Naturam tamen saevam atque probrosam ne tunc quidem inhibere poterat, quin et animadversionibus poenisque ad supplicium datorum cupidissime interesset, et ganeas atque adulteria capillamento celatus et veste longa noctibus obiret, ac scaenicas saltandi canendique artes studiosissime appeteret; facile id sane Tiberio patiente, si per has mansuefieri posset ferum eius ingenium. Quod sagacissimus senex ita prorsus
 25 perspexerat, ut aliquotiens praedicaret, exitio suo omniumque Gaium vivere et se natricem [serpentis id genus] populo Romano Phaethontem orbi terrarum educare.

Non ita multo post Iuniam Claudillam M. Silani nobilissimi viri filiam duxit uxorem. Deinde augur in locum
 30 fratris sui Drusi destinatus, prius quam inauguraretur ad pontificatum traductus est insigni testimonio pietatis

atque indolis, cum, deserta desolataque reliquis subsidiis aula, Seiano iam tunc suspecto mox et oppresso, ad spem successionis paulatim admoveveretur. Quam quo magis confirmaret, amissa

Marries Junia Claudilla

5 Iunia ex partu, Enniam Naeviam, Macronis uxorem, qui tum praetorianis cohortibus praeerat, sollicitavit ad stuprum, pollicitus et matrimonium suum, si potitus imperio fuisset; deque ea re et iure iurando et chirographo cavit.

Murder of Tiberius attributed to him Per hanc insinuatus Macroni, veneno Tiberium adgressus est, ut quidam opinantur, spirantique adhuc detrahi anulum et, quoniam suspicionem retinentis dabat, pulvinum iussit inici, atque etiam fauces manu sua oppressit, liberto, qui ob atrocitatem facinoris exclamaverat, confestim in crucem

15 acto. Nec abhorret a veritate, cum sint quidam auctores, ipsum postea etsi non de perfecto, at certe de cogitato quondam parricidio professum; gloriatum enim assidue in commemoranda sua pietate, ad ulciscendam necem matris et fratrum introisse se cum pugione cubiculum

20 Tiberii dormientis, et misericordia correptum abiecto ferro recessisse; nec illum, quamquam sensisset, aut inquirere quicquam aut exsequi ausum.

Sic imperium adeptus, populum Romanum (vel dicam

hominum genus?) voti compotem fecit, exoptatissimus princeps maximae parti provincialium ac militum, quod infantem plerique cognoverant; sed et universae plebi urbanae ob memoriam Germanici patris miserationemque prope afflictæ domus.

Itaque ut a Miseno movit quamvis lugentis habitu et funus

30 Tiberi prosequens, tamen inter altaria et victimas ardentisque taedas densissimo et laetissimo obviorum agmine incessit, super fausta nomina sidus et pullum et pupum

14 et alumnum appellantium; ingressoque urbem, statim consensu senatus et irrumpentis in curiam turbae, inrita Tiberii voluntate, qui testamento alterum nepotum suum praetextatum adhuc coheredem ei dederat, ius arbitriumque omnium rerum illi permissum est, tanta publica 5 laetitia ut tribus proximis mensibus ac ne totis quidem supra centum sexaginta milia victimarum caesa tradantur.

Cum deinde paucos post dies in proximas Campaniae insulas traiecisset, vota pro reditu suscepta sunt, ne minimam quidem occasionem quoquam omittente in testificanda sollicitudine et cura de incolumitate eius. Ut vero in adversam valetudinem incidit, pernoctantibus cunctis circa Palatium, non defuerunt qui depugnatos se armis pro salute aegri quique capita sua titulo proposito voverent. Accessit ad immensum civium amorem 15 notabilis etiam externorum favor. Namque Artabanus Parthorum rex, odium semper contemptumque Tiberi prae se ferens, amicitiam huius ultro petiit venitque ad colloquium legati consularis, et transgressus Euphraten aquilas et signa Romana Caesarumque imagines adoravit. 20

15 Incendebat et ipse studia hominum omni genere popularitatis. Tiberio cum plurimis lacrimis pro contione laudato funeratoque amplissime, **Courts popularity** confestim Pandatariam et Pontias ad transferendos matris fratrisque cineres festinavit, tempestate 25 turbida, quo magis pietas emineret, adiitque venerabundus ac per semet in urnas condidit; nec minore scaena Ostiam, praefixo in biremis puppe vexillo, et inde Romam Tiberi subvectos, per splendidissimum quemque equestris ordinis medio ac frequenti die duobus fereulis Mausoleo intulit, 30 inferiasque iis annua religione publice instituit, et eo amplius matri Circenses carpentumque quo in pompa

traduceretur; at in memoriam patris Septembrem mens Germanicum appellavit. Post haec Antoniae aviae, quidquid umquam Livia Augusta honorum cepisset, uno senatus consulto congessit; patrum Claudium, equitem Romanum ad id tempus, collegam sibi in consulatu assumpsit; fratrem Tiberium die virilis togae adoptavit appellavitque principem iuventutis; de sororibus auctor fuit, ut omnibus sacramentis adiceretur: *neque me liberorumque meos cariores habebō quam Gaium habeo et sorores eius*; item relationibus consulum: *quod bonum felixque sit C. Caesari sororibusque eius*.

Pari popularitate damnatos relegatosque restituit; criminum, si quae residua ex priore tempore manebant, omnium gratiam fecit; commentarios ad matris fratrumque suorum causas pertinentis, ne cui postmodum delatori aut testi maneret ullus metus, convectos in forum, et ante clare obtestatus deos neque legisse neque attigisse quicquam, concremavit; libellum de salute sua oblatum non recepit, contendens, *nihil sibi admissum cur cuiquam invisus esset*, negavitque se delatoribus aures habere. Spinthrias monstrosarum libidinum, aegre ne profundo

mergeret exoratus, urbe submovit. Titi Labieni, Cordi Cremuti, Cassi Severi scripta, senatus consultis abolita, requiri et esse in manibus lectitarique permisit, *quando maxime sua interesset ut facta quaeque posteris tradantur*. Rationes imperii, ab Augusto proponi solitas sed a Tiberio intermissas, publicavit. Magistratibus liberam iuris dictionem et sine sui appellatione concessit. Equites Romanos severe curioseque, nec sine moderatione, recognovit, palam adempto equo quibus aut probri aliquid aut ignominiae inesset, eorum qui minore culpa tenerentur nominibus

modo in recitatione praeteritis. Ut levior labor iudicantibus foret, ad quattuor prioris quintam decuriam addidit. Temptavit et comitiorum more revocato suffragia populo reddere. Legata ex testamento Tiberi quamquam abolito, sed et Iuliae Augustae, quod Tiberius suppresserat, cum fide ac sine calumnia repraesentata persolvit. Ducentissimam aucionum Italiae remisit; multis incendiorum damna supplevit; ac si quibus regna restituit, adiecit et fructum omnem vectigaliorum et redditum medii temporis, ut Antiocho Commageno sestertium milies confiscatum. Quoque magis nullius non boni exempli fautor videretur, mulieri libertinae octoginta donavit, quod exeruciata gravissimis tormentis de scelere patroni reticuisset. Quas ob res inter reliquos honores decretus est ei clipeus aureus, quem quotannis certo die collegia sacerdotum in Capitolium ferrent, senatu prosequente, nobilibusque pueris ac puellis carmine modulato laudes virtutum eius canentibus. Decretum autem ut dies, quo cepisset imperium, Parilia vocaretur, velut argumentum rursus conditae urbis.

Consulatus quattuor gessit, primum ex Kal. Iul. per duos menses, secundum ex Kal. Ian. per xxx dies, tertium usque in Idus Ian., quartum usque septimum Idus easdem. Ex omnibus duos novissimos coniunxit. Tertium autem Luguduni inivit solus, non ut quidam opinantur superbia neglegentiae, sed quod defunctum sub Kalendarum diem collegam rescisse absens non potuerat. Congiarium populo bis dedit trecenos sestertios, totiens abundantissimum epulum senatui equestrique ordini, etiam coniugibus ac liberis utrorumque; posteriore epulo forensia insuper viris, feminis ac pueris fascias purpurae ac conchylii distribuit.

Et ut laetitiam publicam in perpetuum quoque aueret, adiecit diem Saturnalibus appellavitque Iuvenalem.

Munera gladiatoria, partim in amphitheatro Tauri partim in Saeptis, aliquot edidit, quibus inseruit catervas
 5 His gladiatorial exhibitiones Afrorum Campanorumque pugilum ex utraque regione electissimorum. Neque spectaculis semper ipse praesedit, sed interdum aut magistratibus aut amicis praesidendi munus iniunxit. Scaenicos ludos et assidue et varii generis ac multifariam
 10 fecit, quondam et nocturnos, accensis tota urbe luminibus. Sparsit et missilia variarum rerum, et panaria cum obsonio viritim divisit; qua epulatione equiti Romano contra se hilarius avidiusque vescenti partes suas misit, sed et senatori ob eandem causam codicillos, quibus praetorem eum extra ordinem designabat. Edidit et circenses plurimos a mane ad vesperam, interiecta modo Africanarum venatione modo Troiae decursione, et quosdam praecipuos, minio et chrysocolla constrato circo, nec
 20 subitos, cum e Gelotiana apparatus circi prospicientem pauci ex proximis Maenianis postulassent.

Novum praeterea atque inauditum genus spectacula excogitavit. Nam Baiarum medium intervallum ad Puteo-
 25 His bridge from Baiae to Puteoli lanas moles, trium milium et sescentorum fere passuum spatium, ponte coniunxit, contractis undique onerariis navibus et ordine duplici ad ancoras conlocatis, superiectoque aggere terreno ac directo in Appiae Viae formam. Per hunc pontem ultro citro commeavit biduo continenti, primo
 30 die phalerato equo insignisque quercea corona et caetra et gladio aureaque chlamyde, postridie quadrigario habitu curriculoque biugi famosorum equorum, prae se ferens

Dareum puerum ex Parthorum obsidibus, comitante praetorianorum agmine et in essedis cohorte amicorum. Scio plerosque existimasse, talem a Gaio pontem excogitatum aemulatione Xerxis, qui non sine admiratione aliquanto angustio-rem Hellespontum contabulaverit; alios, ut Germaniam et Britanniam, quibus imminabat, alicuius in-
 5 mensi operis fama territaret. Sed avum meum narrantem puer audiebam, causam operis ab interioribus aulicis proditam, quod Thrasyllus mathematicus anxio de successore Tiberio et in verum nepotem proniori affirmasset, non magis Gaium imperaturum quam per Baianum sinum equis discursurum.

- 20 Edidit et peregre spectacula, in Sicilia Syracusis asticos ludos, et in Gallia Luguduni miscellos; sed hic certamen quoque Graecae Latinaeque facundiae, quo certamine ferunt victoribus praemia victos contulisse, eorundem et laudes componere coactos; eos autem, qui maxime displicuissent, scripta sua spongea linguave delere iussos, nisi ferulis obiurgari aut flumine proximo mergi maluissent.
- 21 Opera sub Tiberio semiperfecta, templum Augusti theatrumque Pompei, absolvit. Incohavit autem aquae ductum regione Tiburti et amphitheatrum iuxta Saepta, quorum operum a successore eius Claudio alterum peractum, omissum alterum est. Syracusis conlapsa vetustate moenia deorumque aedes refectae. Destinaverat et Sami Polyeratis regiam restituere, Miletii Didymeum peragere, in iugo Alpium urbem condere, sed ante omnia Isthmum in Achaia perfodere, miseratque iam ad dimetiendum opus primipilarem.
- 22 Haec quasi de principe; reliqua ut de monstro narranda sunt.

Compluribus cognominibus adsumptis (nam et *pius* et *castrorum filius* et *pater exercituum* et *optimus maximus Caesar* vocabatur) cum audiret forte reges, qui officii causa in urbem advenerant, concertantis apud se super cenam de nobilitate generis, exclamavit: *Εἰς κοίρανος ἔστω, εἰς βασιλεύς!* nec multum afuit quin statim diadema sumeret speciemque principatus in regni formam converteret. Verum admonitus, et principum et regum se excessisse fastigium, divinam ex eo maiestatem asserere sibi coepit; datoque negotio ut simulacra numinum religione et arte praeclara, inter quae Olympii Iovis, apportarentur e Graecia, quibus capite dempto suum imposeret, partem Palatii ad forum usque promovit, atque aede Castoris et Pollucis in vestibulum transfigurata, consistens saepe inter fratres deos, medium adorandum se adeuntibus exhibebat; et quidam eum *Latiarem Iovem* consalutarunt. Templum etiam numini suo proprium et sacerdotes et excogitatissimas hostias instituit. In templo simulacrum stabat aureum iconicum, amiciebaturque cotidie veste, quali ipse uteretur. Magisteria sacerdotii ditissimus quisque et ambitione et licitatione maxima vicibus comparabant. Hostiae erant phoenicopteri, pavones, tetraones, numidicae meleagrides, phasianae, quae generatim per singulos dies immolarentur. Et noctibus quidem plenam fulgentemque lunam invitabat assidue in amplexus atque concubitum, interdum vero cum Capitolino Iove secreto fabulabatur, modo insurrans ac praebens in vicem aurem, modo clarius nec sine iurgiis. Nam vox comminantis audita est: *Ἡ μὲν ἀνάειπ' ἢ ἐγὼ σέ·* donec exoratus, ut referebat, et in contubernium ultro invitatus, super templum Divi Augusti ponte transmisso,

Palatium Capitoliumque coniunxit. Mox, quo propior esset, in area Capitolina novae domus fundamenta iecit.

23 Agrippae se nepotem neque credi neque dici ob ignobilitatem eius volebat, suscensebatque, si qui vel oratione vel carmine imaginibus eum Caesarum insererent. Praedicebat autem matrem suam ex incesto, quod Augustus cum Iulia filia admisisset, procreatam; ac non contentus hac Augusti insectatione, Actiacas Siculasque victorias, ut funestas populo Romano et calamitosas, vetuit sollempnibus feriis celebrari. Liviam Augustam proaviam, Ulixem stolatum identidem appellans, etiam ignobilitatis quadam ad senatum epistula arguere ausus est, quasi materno avo decurione Fundano ortam; cum publicis monumentis certum sit, Aufidium Lurconem Romae honoribus functum. Aviae Antoniae secretum petenti denegavit, nisi ut interveniret Macro praefectus, ac per istius modi indignitates et taedia causa exstitit mortis, dato tamen, ut quidam putant, et veneno; nec defunctae ullum honorem habuit, prospexitque e triclinio ardentem rogam. Fratrem Tiberium inopinantem, repente immisso tribuno militum, interemit; Silanum item socerum ad necem secandasque novacula fauces compulit: causatus in utroque, quod hic ingressum se turbatius mare non esset secutus ac spe occupandi urbem, si quid sibi per tempestates accideret, remansisset; ille antidotum oboluisset, quasi ad praecavenda venena sua sumptum; cum et Silanus impatientiam nauseae vitasset et molestiam navigandi, et Tiberius propter assiduam et ingravescentem tussim medicamento usus esset. Nam Claudium patrum non nisi in ludibrium reservavit.

26 Leve ac frigidum sit his addere, quo propinquos amicos-

que pacto tractaverit, Ptolemaeum regis Iubae filium, consobrinum suum, (erat enim et is M. Antonii ex Selene filia nepos) et in primis ipsum Macronem, ipsam Enniam, adiutores imperii: quibus omnibus pro necessitudinis iure
5 proque meritorum gratia cruenta mors persoluta est.

Nihilo reverentior leniorve erga senatum, quosdam summis honoribus functos ad essedum sibi currere togatos per aliquot passuum milia, et cenanti modo ad pluteum modo ad pedes stare succinctos linteo passus
10 est; alios cum clam interemisisset, citare nihilo minus ut vivos perseveravit, paucos post dies voluntaria morte perisse mentitus. Consulibus oblitis de natali suo edicere abrogavit magistratum, fuitque per triduum sine summa potestate
15 res publica. Quaestorem suum in coniuratione nominatum flagellavit, veste detracta subiectaque militum pedibus, quo firme verberaturi insisterent.

Simili superbia violentiaque ceteros tractavit ordines. Inquietatus fremitu gratuita in circo loca de media nocte
20 occupantium, omnis fustibus abegit; elisi per eum tumultum viginti amplius equites Romani, totidem matronae, super innumeram turbam ceteram. Scaenicis ludis, inter plebem et equitem causam discordiarum serens, decimas maturius dabat, ut equestria ab infimo quoque occuparentur. Gladiatorio munerere, ductis interdum flagrantissimo sole velis, emitti quemquam vetabat remotoque
25 ordinario apparatu, tabidis feris vilissimos senioque confectos gladiatores,* quoque paegniariis patres familiarum notos sed insignis debilitate aliqua corporis obiciebat.
30 Ac nonnumquam, horreis praeclusis, populo famem indixit.

Saevitiam ingenii per haec maxime ostendit. Cum ad 27

saginam ferarum muneri praeparatarum carius pecudes compararentur, ex noxiis laniandos adnotavit et custodiarum seriem recognoscens, nullius inspecto elogio, stans tantum modo intra porticum mediam, *a calvo* Further
ad calvum duci imperavit. Votum exegit ab examples of 5
eo, qui pro salute sua gladiatoriam operam cruelty
promiserat, spectavitque ferro dimicantem, nec dimisit nisi victorem et post multas preces. Alterum, qui se periturum ea de causa voverat, cunctantem pueris tradidit; verbenatum infulatumque votum repositos per vicos 10
agerent, quoad praecipitaretur ex aggere. Multos honesti ordinis, deformatos prius stigmatum notis, ad metalla et munitiones viarum aut ad bestias condemnavit, aut bestiarum more quadripedes cavea coercuit, aut medios serra dissecuit; nec omnes gravibus ex causis, verum male de 15
munere suo opinatos, vel quod numquam per genium suum deierassent. Parentes supplicio filiorum interesse cogebat; quorum uni valetudinem excusanti lecticam misit, alium a spectaculo poenae epulis statim adhibuit atque omni comitate ad hilaritatem et iocos provocavit. 20
Curatorem munerum ac venationum, per continuos dies in conspectu suo catenis verberatum, non prius occidit quam offensus putrefacti cerebri odore. Atellanae poetam ob ambigui ioci versiculum media amphitheatri harena igni cremavit. Equitem Romanum obiectum feris, cum 25
28 se innocentem proclamasset, reduxit, abscisaque lingua rursus induxit. Revocatum quendam a veteri exsilio seiscitatus, quidnam ibi facere consuesset, respondente eo per adulationem: *Deos semper oravi ut, quod evenit, periret Tiberius, et tu imperares*, opinans sibi quoque exsules suos 30
mortem imprecari, misit circum insulas, qui universos contrucidarent. Cum discerpi senatorem concupisset,

subornavit, qui ingredientem curiam repente hostem publicum appellantes invaderent, graphiisque confossum lacerandum ceteris traderent; nec ante satiatum est quam membra et artus et viscera hominis tracta per vicus atque 5 ante se congesta vidisset. Immanissima facta augebat 29 atrocitate verborum. Nihil magis in natura sua laudare se ac probare dicebat quam, ut ipsius verbo utar, ἀδιարπεψίαν [hoc est inverecundiam]. Monenti Antoniae aviae, tamquam parum esset non oboedire: *Memento ait omnia* 10 *mihî et in omnis licere!* Trucidaturus fratrem, quem metui venenorum praemuniri medicamentis suspicabatur: *Antidotum inquit adversus Caesarem?* Relegatis sororibus *non solum insulas habere se, sed etiam gladios* minabatur. Praetorium virum ex secessu Anticyrae, quam 15 valetudinis causa petierat, propagari sibi commeatum saepius desiderantem cum mandasset interim, adiecit, *necessariam esse sanguinis missionem, cui tam diu non prodesset elleborum.* Decimo quoque die numerum puniendorum ex custodia subscribens, *rationem se purgare* 20 dicebat. Gallis Graecisque aliquot uno tempore condemnatis, gloriabatur, *Gallograeciam se subegisse.* Non 30 temere in quemquam nisi crebris et minutis ictibus animadverti passus est, perpetuo notoque iam praecepto: *Ita feri ut se mori sentiat!* Punito per errorem nominis alio 25 quam quem destinaverat, ipsum quoque paria meruisse dixit. Tragicum illud subinde iactabat:

Oderint, dum metuant!

Saepe in cunctos pariter senatores, ut Seiani clientis, ut matris ac fratrum suorum delatores, invectus est, prolatis 30 libellis, quos crematos simulaverat, defensaque Tiberi saevitia quasi necessaria, cum tot criminantibus credendum esset. Equestrem ordinem ut scaenae harenaeque

devotum assidue proscidit. Infensus turbae faventi adversus studium suum, exclamavit: *Utinam populus Romanus unam cervicem haberet!* Cumque Tetrinius latro postularetur, *et qui postulerent, Tetrinios esse* ait. Retiarii tunicati quinque numero gregatim dimicantes sine certamine ullo totidem secutoribus succubuerant; cum occidi iuberentur, unus resumpta fuscina omnes victores interemit: hanc ut crudelissimam caedem et deflevit edicto 31 et eos, qui spectare sustinuissent, execratus est. Queri etiam palam de conditione temporum suorum solebat, 10 quod nullis calamitatibus publicis insignirentur; Augusti principatum clade Variana, Tiberi ruina spectaculorum apud Fidenas memorabilem factum, suo oblivionem imminere prosperitate rerum; atque identidem exercituum caedes, famem, pestilentiam, incendia, hiatus 15 aliquem terrae optabat.

32 Animum quoque remittenti ludoque et epulis dedito eadem factorum dictorumque saevitia aderat. Saepe in conspectu prandentis vel comissantium ^{His diversionibus} 20 seriae quaestiones per tormenta habebantur, miles decollandi artifex quibuscunque e custodia capita amputabat. Puteolis dedicatione pontis, quem excogitatum ab eo significavimus, cum multos e litore invitasset ad se, repente omnis praecipitavit, quosdam gubernacula apprehendentes contis remisque detrusit in 25 mare. Romae publico epulo servum ob detractam lectis argenteam laminam carnifici confestim tradidit, ut manibus abscisis atque ante pectus e collo pendentibus, praecedente titulo qui causam poenae indicaret, per coetus epulantium circumduceretur. Murmillonem e ludo, rudibus secum battuentem et sponte prostratum, confodit ferrea sica ac more victorum cum palma discucurrit. Admota 30

altaribus victima, succinctus poparum habitu elato alte subito malleo cultrarium maetavit. Lautiore convivio effusus in cachinnos, consulibus, qui iuxta cubabant, quidnam rideret, blande quaerentibus, *Quid, inquit, nisi uno meo nutu iugulari utrumque vestrum statim posse?* Inter varios iocos, cum adstans simulacro Iovis Apellen tragoedum consulisset uter illi maior videretur, cunctantem flagellis discidit, conlaudans subinde vocem deprecantis quasi etiam in gemitu praedulcem. Quotiens uxoris vel amicae collum exoscularetur, addebat: *Tam bona cervix simul ac iussero demetur.* Quin et subinde iactabat, *exquisiturum se vel fidiculis de Caesonia sua, cur eam tanto opere diligeret.*

Nec minore livore ac malignitate quam superbia saevitiaque paene adversus omnis aevi hominum genus grassatus est. Statuas virorum illustrium, ab Augusto ex Capitolina area propter angustias in campum Martium conlatas, ita subvertit atque disiecit ut restitui salvis titulis non poterint, vetuitque posthac viventium cuiquam statuam aut imaginem nisi consulto et auctore se poni. Cogitavit etiam de Homeri carminibus abolendis, *cur enim sibi non licere, dicens, quod Platoni licuisset, qui eum e civitate quam constituabat eiecerit?* Sed et Vergili ac Titi Livi scripta et imagines paulum afuit quin ex omnibus bibliothecis amoveret, quorum alterum ut nullius ingenii minimaeque doctrinae, alterum ut verbosum in historia neglegentemque carpebat. De iuris quoque consultis, quasi scientiae eorum omnem usum aboliturus, saepe iactavit, *se mehercule effecturum ne quid respondere possint praeter eum.* Vetera familiarum insignia nobilissimo cuique ademittit, Torquato torquem, Cincinnato crinem, Cn. Pom-

peio stirpis antiquae Magni cognomen. Ptolemaeum, de quo rettuli, et arcessitum e regno et exceptum honorifice, non alia de causa repente percussit, quam quod, edente se munus, ingressum spectacula convertisse hominum oculos fulgore purpureae abollae animadvertit. Pulchros et comatos, quotiens sibi occurrerent, occipitio raso deturpabat. Erat Esius Proculus patre primipilari, ob egregiam corporis amplitudinem et speciem Colosseros dictus; hunc spectaculis detractum repente et in harenam deductum Thraeci et mox hoplomacho comparavit, bisque victorem constringi sine mora iussit et pannis obsitum vicatim circumduci ac mulieribus ostendi, deinde iugulari. Nullus denique tam abiectae condicionis tamque extremae sortis fuit, cuius non commodis obtrectaret. Nemorensi regi, quod multos iam annos poteretur sacerdotio, validiorem adversarium subornavit. Cum quodam die muneris essedario Porio, ob prosperam pugnam servum suum manumittenti, studiosius plausum esset, ita proripuit se spectaculis, ut calcata lacinia togae praeceps per gradus iret, indignabundus et clamitans *dominum gentium populum ex re levissima plus honoris gladiatori tribuentem quam consecratis principibus aut praesenti sibi.*

Nepotatus sumptibus omnium prodigorum ingenia superavit, commentus novum balnearum usum, portentosissima genera ciborum atque cenarum, ut calidis frigidisque unguentis lavaretur, pretiosissima margarita aceto liquefacta sorberet, convivis ex auro panes et obsonia apponeret, *aut frugi hominem esse oportere dictitans aut Caesarem.* Quin et nummos non mediocris summae e fastigio basilicae Iuliae per aliquot

dies sparsit in plebem. Fabricavit et deceris Liburnicas gemmatis puppibus, versicoloribus velis, magna thermanarum et porticuum et tricliniorum laxitate magnaque etiam vitium et pomiferarum arborum varietate; quibus
 5 discumbens de die inter choros ac symphonias litora Campaniae peragraret. In exstructionibus praetoriorum atque villarum, omni ratione posthabita, nihil tam efficere concupiscebat quam quod posse effici negaretur. Et iactae itaque moles infesto ac profundo mari, et excisae rupes
 10 durissimi silicis, et campi montibus aggere aequati, et complanata fossuris montium iuga, incredibili quidem celeritate, cum morae culpa capite lueretur. Ac ne singula enumerem, immensas opes, totumque illud Ti. Caesaris vicies ac septies milies sestertium non toto vertente
 15 anno absumpsit.

Exhaustus igitur atque egens ad rapinas convertit animum, vario et exquisitissimo calumniarum et auctionum
 et vectigalium genere. Negabat iure civitatem Romanam usurpare eos, quorum maiores
 20 sibi posterisque eam impetrassent, nisi si filii essent, neque enim intellegi debere posteros ultra hunc gradum; prolataque Divorum Iuli et Augusti diplomata ut vetera et obsoleta deflebat. Arguebat et perperam editos census, quibus postea quacumque de causa
 25 quicquam incrementi accessisset. Testamenta primipilariū, qui ab initio Tiberi principatus neque illum neque se heredem reliquissent, ut ingrata rescidit; item ceterorum ut irrita et vana, quoscumque quis diceret herede Caesare mori destinasse. Quo metu iniecto cum iam et ab
 30 ignotis inter familiares et a parentibus inter liberos palam heres nuncuparetur, derisores vocabat, quod post nuncupationem vivere perseverarent, et multis venenatas mat-

teas misit. Cognoscebat autem de talibus causis, taxato prius modo summae ad quem conficiendum consideret, confecto demum excitabatur. Ac ne paululum quidem morae patiens, super quadraginta reos quondam ex diversis criminibus una sententia condemnavit, gloriatusque
 5 est expergefata e somno Caesonia, *quantum egisset, dum ea meridiaret.*

Auctione proposita, reliquias omnium spectaculorum subiecit ac venditavit, exquirens per se pretia et usque eo extendens, ut quidam immenso coacti quaedam emere ac
 10 bonis exuti venas sibi inciderent. Nota res est, Aponio Saturnino inter subsellia dormitante, monitum a Gaio praeconem ne praetorium virum crebro capitis motu nutantem sibi praeteriret, nec licendi finem factum, quoad
 15 tredecim gladiatores sestertium nonagies ignoranti addicerentur. In Gallia quoque, cum damnatarum sororum ornamenta et supellectilem et
 20 servos atque etiam libertos immensis pretiis vendidisset, invitatus lucro, quidquid instrumenti veteris aulae erat ab urbe repetiit, comprehensis ad deportandum
 25 meritoriis quoque vehiculis et pistrinensibus iumentis, adeo ut et panis Romae saepe deficeret et litigatorum plerique, quod occurrere absentes ad vadimonium non possent, causa caderent. Cui instrumento distrahendo
 30 nihil non fraudis ac lenocinii adhibuit, modo avaritiae esse quam se, modo paenitentiam simulans quod principalium rerum privatis copiam faceret. Compererat provincialem locupletem ducenta sestertia numerasse
 35 vocatoribus, ut per fallaciam convivio interponeretur, nec huic postero die sedenti in auctione misit, qui nescio quid

His auction-
sales

frivoli ducentis milibus traderet diceretque, cenaturum apud Caesarem vocatu ipsius.

Vectigalia nova atque inaudita primum per publicanos, 40
deinde, quia lucrum exuberabat, per centuriones tribunos-
5 ^{Imposition of taxes} que praetorianos exercuit, nullo rerum aut
hominum genere omisso, cui non tributis ali-
quid imponeret. Pro edulibus, quae tota
urbe venirent, certum statumque exigebatur; pro litibus
ac iudiciis ubicumque conceptis quadragesima summae, de
10 qua litigaretur, nec sine poena, si quis composuisse vel
donasse negotium convinceretur; ex gerulorum diurnis
quaestibus pars octava. . . . Eius modi vectigalibus in- 41
dictis neque propositis, cum per ignorantiam scripturae
multa commissa fierent, tandem flagitante populo proposuit
15 quidem legem, sed et minutissimis litteris et angustissimo
loco, uti ne cui describere liceret. Ac ne quod non manu-
bularum genus experiretur, lupanar in Palatio constituit,
distinctisque et instructis pro loci dignitate compluribus
cellis, in quibus matronae ingenuique starent, misit cir-
20 cum fora et basilicas nomenclatores ad invitandos ad
libidinem iuvenes senesque; praebita advenientibus pecu-
nia faenebris, appositique qui nomina palam subnotarent,
quasi adiuvantium Caesaris redditus. Ac ne ex lusu
quidem aleae compendium spernens, plus mendacio atque
25 etiam periurio lucrabatur. Et quondam proximo conclu-
sori demandata vice sua progressus in atrium domus, cum
praetereuntis duos equites Romanos locupletis sine mora
corripiti confiscarique iussisset, exultans rediit gloriansque,
numquam se prosperiore alea usum.

30 Filia vero nata, paupertatem nec iam imperatoria modo 42
sed et patria conquerens onera, conlationes in alimonium
ac dotem puellae recepit. Edixit et strenas ineunte anno

se recepturum stetitque in vestibulo aedium Kl. Ianuariis
ad captandas stipes, quas plenis ante eum manibus ac
sinu omnis generis turba fundebat. Novis- ^{Forced gifts}
sime contrectandae pecuniae cupidine incen-
sus, saepe super immensos aureorum acervos patentissimo 5
diffusos loco et nudis pedibus spatiatas et toto corpore
aliquamdiu volutatus est.

43 Militiam resque bellicas semel attigit, neque ex desti-
nato, sed cum ad visendum nemus flumenque Clitumni
Mevaniam processisset, admonitus de sup- ^{His military campaign} 10
plendo numero Batavorum, quos circa se
habebat, expeditionis Germanicae impetum
cepit; neque distulit, sed legionibus et auxiliis undique
excitis, dilectibus ubique acerbissime actis, contracto et
omnis generis commeatu quanto nunquam antea, iter in- 15
gressus est confecitque modo tam festinanter et rapide,
ut praetorianae cohortes contra morem signa iumentis
imponere et ita subsequi cogerentur, interdum adeo seg-
niter et delicate, ut octaphoro veheretur, atque a propin-
quarum urbium plebe verri sibi vias et conspergi propter 20
pulverem exigeret.

44 Postquam castra attigit, ut se acrem ac severum ducem
ostenderet, legatos, qui auxilia serius ex diversis locis
adduxerant, cum ignominia dimisit; at in exercitu recen-
sendo, plerisque centurionum maturis iam, et nonnullis 25
ante paucissimos quam consummaturi essent dies, primos
pilos ademit, causatus senium cuiusque et imbecillitatem;
ceterorum increpita cupiditate, commoda emeritae militiae
ad sescentorum * milium summam recidit. Nihil autem
amplius quam Adminio Cynobellini Britannorum regis 30
filio, qui pulsus a patre cum exigua manu transfugerat,
in deditionem recepto, quasi universa tradita insula,

magnificas Romam litteras misit, monitis speculatoribus, ut vehiculo ad forum usque et curiam pertenderent, nec nisi in aede Martis ac frequente senatu consulibus traherent.

- 5 Mox, deficiente belli materia, paucos de custodia Ger- 45
manos traici occulique trans Rhenum iussit, ac sibi post
prandium quam tumultuosissime adesse hostem nuntiari.
Quo facto, proripuit se cum amicis et parte equitum
praetorianorum in proximam silvam, truncatisque arbori-
10 bus et in modum tropaeorum adornatis, ad lumina rever-
sus, eorum quidem qui secuti non essent timiditatem et
ignaviam corripuit, comites autem et participes victoriae
novo genere ac nomine coronarum donavit, quas dis-
15 distinctas solis ac lunae siderumque specie exploratorias
appellavit. Rursus obsides quosdam abductos e litterario
ludo clamque praemissos, deserto repente convivio, cum
equitatu insecutus veluti profugos ac reprehensos in
catenis reduxit; in hoc quoque mimo praeter modum
intemperans. Repetita cena, renuntiantis coactum agmen
20 sicut erant loricatorum ad discumbendum adhortatus est.
Monuit etiam notissimo Vergili versu, *durarent secun-
disque se rebus servarent.*

Atque inter haec absentem senatum populumque gra-
vissimo obiurgavit edicto, quod *Caesare proeliante et tantis*
25 *discriminibus obiecto, tempestiva convivio, circum et theatra*
et amoenos secessus celebrarent. Postremo quasi perpetra- 46
turus bellum, directa acie in litore Oceani ac ballistis
machinisque dispositis, nemine gnaro aut opinante quid-
nam coepturus esset, repente ut conchas legerent galeas-
30 que et sinus replerent imperavit, *spolia Oceani* vocans
Capitolio Palatioque debita, et in indicium victoriae altis-
simam turrem excitavit, ex qua ut Pharo noctibus ad

regendos navium cursus ignes emicarent; pronuntiatoque
militi donativo centenis viritim denariis, quasi omne ex-
emplum liberalitatis supergressus *Abite*, inquit, *laeti, abite*
locupletes!

- 47 Conversus hinc ad curam triumphi, praeter captivos 5
ac transfugas barbaros Galliarum quoque procerissimum
quemque et (ut ipse dicebat) *ἀξιόθριάμβευτον*, **His triumph**
ac nonnullos ex principibus legit ac seposuit
ad pompam, coegitque non tantum rutilare et summittere
comam, sed et sermonem Germanicum addiscere et no- 10
mina barbarica ferre. Praecepit etiam *triremis*, quibus
introerat Oceanum, magna ex parte itinere terrestri
Romam devehit. Scripsit et procuratoribus, triumphum
appararent quam minima summa, sed quantus numquam
alius fuisset, quando in omnium hominum bona ius 15
haberent.
- 48 Priusquam provincia decederet, consilium iniit nefan-
dae atrocitatis, legiones, quae post excessum Augusti
seditionem olim moverant, contrucidandi,
quod et patrem suum Germanicum ducem **Plan to mas-** 20
et se infantem tunc obsedissent, vixque a **sacre legions**
tam praecipiti cogitatione revocatus, inhiberi **and senate**
nullo modo potuit quin decimare velle perseveraret.
Vocatas itaque ad contionem inermes, atque etiam gladiis
depositis, equitatu armato circumdedit. Sed cum videret 25
suspecta re plerosque dilabi ad resumenda si qua vis
fieret arma, profugit contionem confestimque urbem petit,
deflexa omni acerbitate in senatum, cui ad avertendos
tantorum dedecorum rumores palam minabatur; querens
inter cetera fraudatum se iusto triumpho, cum ipse paulo 30
ante, ne quid de honoribus suis ageretur, etiam sub
49 mortis poena denuntiasset. Aditus ergo in itinere a

legatis amplissimi ordinis ut maturaret orantibus, quam maxima voce *Veniam* inquit, *veniam, et hic mecum!* capulum gladii crebro verberans, quo cinctus erat. Edixit et *reverti se, sed iis tantum qui optarent, equestri ordini et* 5 *populo; nam se neque civem neque principem senatui amplius fore.* Vetuit etiam quemquam senatorum sibi occurrere, atque omisso vel dilato triumpho ovans urbem natali suo ingressus est; intraque quartum mensem periit, ingentia facinora ausus et aliquanto maiora moliens. Si-
10 quidem proposuerat Antium, deinde Alexandream commigrare, interempto prius utriusque ordinis electissimo quoque. Quod ne cui dubium videatur, in secretis eius reperti sunt duo libelli diverso titulo; alteri gladius, alteri pugio index erat; ambo nomina et notas continebant
15 morti destinatorum. Inventa et arca ingens variorum venenorum plena, quibus mox a Claudio demersis infecta maria traduntur, non sine piscium exitio, quos enectos aestus in proxima litora eiecit.

Statura fuit eminenti, colore expallido, corpore enormi, 50

20 **Physical appearance** gracilitate maxima cervicis et crurum, oculis et temporibus concavis, fronte lata et torva, capillo raro ac circa verticem nullo, hirsutus cetera. Quare transeunte eo prospicere ex superiore parte, aut omnino quacumque de causa capram nominare, criminosum et exitiale habebatur. Vultum vero natura horridum
25 ac taetrum etiam ex industria efferabat, componens ad speculum in omnem terrorem ac formidinem.

Valetudo ei neque corporis neque animi constitit. Puer
30 **Mental weakness** comitali morbo vexatus, in adolescentia ita patiens laborum erat, ut tamen nonnumquam subita defectione ingredi, stare, colligere semet ac sufferre vix posset. Mentis valetudinem et ipse

senserat ac subinde de secessu deque purgando cerebro cogitavit. Creditur potionatus a Caesonia uxore amatorio quidem medicamento, sed quod in furorem verterit. Incitabatur insomnia maxime; neque enim plus quam tribus nocturnis horis quiescebat, ac ne iis quidem placida quiete, 5 sed pavida miris rerum imaginibus, ut qui inter ceteras pelagi quondam speciem conloquentem secum videre visus sit. Ideoque magna parte noctis vigiliae cubandique taedio nunc toro residens, nunc per longissimas porticus vagus invocare identidem atque expectare lucem 10 consuevit.

51 Non immerito mentis valetudini attribuerim diversissima in eodem vitia, summam confidentiam **Timidity** et contra nimium metum. Nam qui deos tanto opere contemneret, ad minima tonitrua et fulgura 15 conivere, caput obvolvere, ad vero maiora proripere se estrato sub lectumque condere solebat. Peregrinatione quidem Siciliensi irrisis multum locorum miraculis, repente a Messana noctu profugit Aetnaei verticis fumo ac murmure pavefactus. Adversus barbaros quoque minacissimus, cum trans Rhenum inter angustias densumque agmen iter essedo faceret, dicente quodam non mediocre fore consternationem sicunde hostis appareat, equum ilico conscendit ac prope reversus ad pontes, ut eos calonibus et impedimentis stipatos repperit, impatiens morae per 25 manus ac super capita hominum translatus est. Mox etiam audita rebellione Germaniae, fugam et subsidia fugae classes apparabat, uno solacio adquiescens, transmarinas certe sibi superfuturas provincias, si victores Alpium iuga, ut Cimbri, vel etiam urbem, ut Senones 30 quondam, occuparent; unde credo percussoribus eius postea consilium natum, apud tumultuantes milites emen-

tiendi, ipsum sibi manus intulisse nuntio malae pugnae perterritum.

Vestitu calciatuque et cetero habitu neque patrio neque 52

5 **His apparel** civili, ac ne virili quidem ac denique humano semper usus est. Saepe depictas gemmatasque indutus paenulas, manuleatus et armillatus in publicum processit; aliquando sericatus et cycladatus; ac modo in crepidis vel cothurnis, modo in speculatoria caliga, nonnumquam socco muliebri; plerumque vero aurea barba, 10 fulmen tenens aut fuscina aut caduceum [deorum insignia] atque etiam Veneris cultu conspectus est. Triumphalem quidem ornatum etiam ante expeditionem assidue gestavit, interdum et Magni Alexandri thoracem repetitum e conditorio eius.

15 **Ex disciplinis liberalibus** minimum eruditioni, eloquentiae plurimum attendit, quantumvis facundus et promptus,

Devotion to oratory utique si perorandum in aliquem esset. Irato et verba et sententiae suppetebant, pronuntiatio quoque et vox, ut neque eodem loci

20 prae ardore consisteret et exaudiretur a procul stantibus. Peroraturus, *stricturum se lucubrationis suae telum* minabatur; lenius comptiusque scribendi genus adeo contemnens, ut Senecam tum maxime placentem *commissiones meras* componere, et *harenam esse sine calce* diceret.

25 Solebat etiam prosperis oratorum actionibus rescribere et magnorum in senatu reorum accusationes defensionesque meditari ac, prout stilus cesserat, vel onerare sententia sua quemque vel sublevare, equestri quoque ordine ad audiendum invitato per edicta.

30 **Sed et aliorum generum artes studiosissime et diversissimas** exercuit. Thraex et auriga, idem cantor atque saltator, battuebat pugnatoriis armis, aurigabat exstructo

plurifariam circo; canendi ac saltandi voluptate ita efferebatur, ut ne publicis quidem spectaculis temperaret quominus et tragoedo pronuntianti concineret, et gestum histrionis quasi laudans vel corrigens palam effingeret. Nec alia de causa **Other pursuits** 5 videtur eo die, quo periit, pervigilium indixisse quam ut initium in scaenam prodeundi licentia temporis auspicaretur. Saltabat autem nonnumquam etiam noctu; et quondam tres consulares secunda vigilia in Palatium accitos multaque et extrema metuentis super pulpitum 10 conlocavit, dein repente magno tibiaram et scabellorum crepitu cum palla tunicaque talari prosiluit ac desaltato cantico abiit. Atque hic tam docilis ad cetera natare nesciit.

55 **Quorum vero studio teneretur, omnibus ad insaniam** 15 favit. Mnesterem pantomimum etiam inter spectacula osculabatur, ac si qui saltante eo vel leviter obstreperet, detrahi iussum manu sua flagellabat. Equiti Romano tumultuanti per centurionem denunciavit, abiret sine mora Ostiam perferret- 20 que ad Ptolemaeum regem in Mauritaniam codicillos suos; quorum exemplum erat: *Ei quem istoc misi, neque boni quicquam neque mali feceris!* Thraeces quosdam Germanis corporis custodibus praeposuit. Murmillonum armaturas recidit. Columbo victori, leviter tamen saucio, 25 venenum in plagam addidit, quod ex eo Columbinum appellavit (sic certe inter alia venena scriptum ab eo repertum est); prasinae factioni ita addictus et deditus, ut cenaret in stabulo assidue et maneret. Agitator Eutycho commissatione quadam in apophoretis vicis tertium contulit. Incitato equo, cuius causa pridie circenses, ne inquietaretur, viciniae silentium per milites 30

indicere solebat, praeter equile marmoreum et praesepe eburneum praeterque purpurea tegumenta ac monilia e gemmis, domum etiam et familiam et supellectilem dedit, quo lautius nomine eius invitati acciperentur; consulatum quoque traditur destinasse.

Ita bacchantem atque grassantem non defuit plerisque animus adoriri. Sed una alteraque conspiratione detecta,

10 **Conspiracies against his life**

aliis per inopiam occasionis cunctantibus, duo consilium communicaverunt perfecturuntque, non sine conscientia potentissimorum libertorum praefectorumque praetorii;

quod ipsi quoque etsi falso in quadam coniuratione quasi participes nominati, suspectos tamen se et invisos sentiebant. Nam et statim seductis magnam fecit invidiam, dextrico gladio affirmans *sponte se periturum, si et illis morte dignus videretur*, nec cessavit ex eo criminari alterum alteri atque inter se omnis committere.

Cum placuisset Palatinis ludis spectaculo egressum meridie adgredi, primas sibi partes Cassius Chaerea tribunus cohortis praetoriae deposcit, quem Gaius seniore iam ut mollem et effeminatum denotare omni probro consuerat et modo signum petenti Priapum aut Venerem dare, modo ex aliqua causa agenti gratias osculandam manum offerre formatam commotamque in obscenum modum.

Futurae caedis multa prodigia exstiterunt. Olympiae simulacrum Iovis, quod dissolvi transferrique Romam

30 **Prodigies foreboding death**

placuerat, tantum cachinnum repente edidit, ut machinis labefactis opifices diffugerint; supervenitque ilico quidam Cassius nomine,

iussu se somnio affirmans immolare taurum Iovi. Capitolium Capuae Id. Mar. de caelo tactum est, item Romae

cella Palatini atriensis. Nec defuerunt qui coniectarent, altero ostento periculum a custodibus domino portendi, altero caedem rursus insignem, qualis eodem die facta quondam fuisset. Consulenti quoque de genitura sua Sulla mathematicus certissimam necem appropinquare affirmavit. Monuerunt et Fortunae Antiatinae, ut a Cassio caveret; qua causa ille Cassium Longinum Asiae tum proconsulem occidendum delegaverat, immemor Chaeream Cassium nominari. Pridie quam periret somniavit, consistere se in caelo iuxta solium Iovis, impulsisque ab eo dextri pedis pollice et in terras praecipitatum. Prodigiorum loco habita sunt etiam, quae forte illo ipso die paulo prius acciderant. Sacrificans respersus est phoenicopteri sanguine; et pantomimus Mnester tragoediam saltavit, quam olim Neoptolemus tragoedus ludis, quibus rex Macedonum Philippus occisus est, egerat; et cum in Laureolo mimo, in quo actor proripiens se ruina sanguinem vomit, plures secundarum certatim experimentum artis darent, cruore scaena abundavit. Parabatur et in noctem spectaculum, quo argumenta inferorum per Aegyptios et Aethiopas explicarentur.

58 VIII Kal. Febr. hora fere septima, cunctatus an ad prandium surgeret marcente adhuc stomacho pridiani cibi onere, tandem suadentibus amicis egressus est. Cum in crypta, per quam transeundum erat, pueri nobiles ex Asia ad edendas in scaena operas evocati praepararentur, ut eos inspiceret hortareturque restitit, ac nisi princeps gregis algere se diceret, redire ac repraesentare spectaculum voluit. Duplex dehinc fama est: alii tradunt adloquenti pueros a tergo Chaeream cervicem gladio caesim graviter percussisse, praemissa voce: *Hoc age!* dehinc Cornelium Sabi-

25 **His assassination**

num, alterum e coniuratis, tribunum ex adverso traiecis-
 pectus; alii Sabinum, summota per conscios centuriones
 turba, signum more militiae petisse, et Gaio Iovem dante
 Chaeream exclamasse: *Accipe ratum!* respicientique
 maxillam ictu discidis. Iacentem contractisque mem-
 bris clamitantem *se vivere* ceteri vulneribus triginta con-
 fecerunt; nam signum erat omnium: *Repete!* Quidam
 etiam per obscena ferrum adegerunt. Ad primum tu-
 multum lecticarii cum asseribus in auxilium accue-
 rerunt, mox Germani corporis custodes, ac nonnullos 10
 ex percussoribus, quosdam etiam senatores innoxios
 interemerunt.

59 Vixit annis viginti novem, imperavit triennio et decem
 mensibus diebusque octo. Cadaver eius clam in hortos
 Lamianos asportatum, et tumultuario rogo ^{Burial} 15
 semiambustum levi caespite obrutum est,
 postea per sorores ab exilio reversas erutum et crematum
 sepultumque. Satis constat, priusquam id fieret hortorum
 custodes umbris inquietatos; in ea quoque domo, in qua
 occubuerit, nullam noctem sine aliquo terrore transactam, 20
 donec ipsa domus incendio consumpta sit. Perit una et
 uxor Caesonia gladio a centurione confossa, et filia parieti
 inlisa.

60 Condicionem temporum illorum etiam per haec aesti-
 mare quivis possit. Nam neque caede vulgata statim 25
 creditum est, fuitque suspicio, ab ipso Gaio famam caedis
 simulatum et emissam, ut eo pacto homi-
 num erga se mentes deprehenderet; neque
 coniurati cuiquam imperium destinaverunt; <sup>Desire of sen-
 ate to restore
 republic</sup>
 et senatus in asserenda libertate adeo con-
 sensit, ut consules primo non in curiam, quia Iulia 30
 vocabatur, sed in Capitolium convocarint, quidam vero

sententiae loco abolendam Caesarum memoriam ac di-
 ruenda templa censuerint. Observatum autem nota-
 tumque est in primis, Caesares omnes, quibus Gai
 praenomen fuerit, ferro perisse, iam inde ab eo, qui
 Cinnanis temporibus sit occisus. 5